

Тетерук С.П. Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених, студентів та курсантів «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека». – К.: ЦНН НПВ НА СБ України, 2015. – 289 с., С 66 - 69

Шляхи активізації пізнавальної навчальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови

Одним із завдань, яке стоїть перед системою національної освіти, є формування та впровадження таких методик навчання, які б активізували навчальну діяльність студентів. Зусилля сучасних педагогів, методистів, вчителів спрямовані на формування творчої особистості, на розкриття її потенційних можливостей. Розв'язання цього завдання забезпечується спрямованістю навчально-виховного процесу на розвиток здібностей, інтересів та пізнавальної активності особистості. Важливою якісною характеристикою пізнавальної активності є самостійність, що виявляється у здатності досягати цілей діяльності без сторонньої допомоги. У зв'язку з цим *актуальною* є проблема формування навичок самостійності як засобу підвищення ефективності засвоєння знань та умови перетворення особистості в суб'єкта діяльності. Крім того, розвиток активної пізнавальної активності студента у зв'язку з його самостійністю, набуває особливого значення в умовах сучасного ВНЗ, коли помітно збільшилась кількість годин, що виділяються на самостійну роботу студента, і яка повинна стати важливою складовою процесу підготовки фахівців.

Метою статті є визначення основних шляхів активізації пізнавальної діяльності студентів та способів формування навичок самостійності й саморегуляції як складових ефективного засвоєння знань.

Серед труднощів, з якими стикаються сучасні студенти, а особливо першокурсники, відсутність самостійності займає перше місце, що є наслідком несформованості зазначеного психічного утворення особистості. Пізнавальна активність студента при вивченні іноземної мови полягає не лише в діяльності та виконанні практичних завдань, а й у самостійності мислення, розвитку творчої думки, в пошуку власного рішення. Мовленнєва

компетенція студентів стає безпомилковою саме тоді, коли завершується процес автоматизації відповідних мовленнєвих явищ, проте безпомилковість виявляється лише в загальному плані, оскільки в будь-який момент може настати тимчасова деавтоматизація через випадкові особистісні чинники суб'єкта мовлення. Це може бути надмірна втома, сильне емоційне збудження і т. ін., тобто ефективність процесу автоматизації і, відповідно, ефективність процесу навчання загалом залежить від здатності індивіда до особистісної саморегуляції своєї діяльності: забезпеченні упорядкованості, звичності, практичності, усвідомленості діяльності; впевненості та ініціативності, критичності до своїх дій, сформованості всіх ланок в системі регуляції.

Огляд наукової літератури дає змогу виокремити такі ознаки пізнавальної активності: 1) прагнення і вміння самостійно мислити; 2) здатність орієнтуватися в новій ситуації; 3) бажання не лише зрозуміти матеріал, а й спосіб його засвоєння; 4) критичний підхід до суджень інших; 5) незалежність власних суджень [1, 4].

Розглядаючи пізнавальну самостійність, слід вирізнити два її аспекти: мотиваційний та процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйманні, допитливості, пізнавальних інтересах, самостійному ставленню до результатів праці.

Вихованню позитивної мотивації навчання сприяють: формування широкого кругозору та всебічного інтересу до майбутнього фаху; зацікавлення студентів у результатах своєї навчально-пізнавальної діяльності і показ цих результатів для досягнення успіху у власній професійній діяльності; визначення конкретних цілей і завдань навчальної діяльності, кожного навчального заходу; надання особистісного смислу й конкретного змісту навчально-пізнавальній діяльності студентів; широке застосування методик активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів (включення студента в колективні форми організації різних видів діяльності,

співробітництво між викладачем і студентом, допомога педагога у вигляді порад, залучення студентів до оцінювання власної діяльності).

Процесуальний компонент самостійної пізнавальної навчальної діяльності пов'язаний із розвитком саморегулятивних умінь. Саморегуляція є вищим ступенем діяльності, коли уміння виконувати навчальні операції перетворюються на навички і послідовність їх здійснюється автоматично [2].

О. Конопкін наголошує на ролі самостійності та взаємоузгодженості виборів і рішень у регуляторному процесі. У структурі процесу саморегуляції виділяються два аспекти: структурно-функціональний, представлений власне регуляторними процесами, та змістово-психологічний, який включає психологічні засоби реалізації цього процесу. Досягнення поставлених цілей залежить від єдності цих двох аспектів саморегуляції. О. Конопкін зазначає, що навчальні заклади переважно використовують «пасивно-репродуктивний» спосіб формування і здійснення регуляторних процесів, який детермінований та контрольований ззовні. Тобто, викладач займає домінуючу позицію. Він визначає всі параметри навчального процесу: цілі, зміст, форми й методи, засоби і джерела навчання. Студент чи учень займає підлеглий і не має можливості впливати на планування й оцінювання процесу. При суттєвій зміні звичних умов, наприклад, при переході від школи до вищого навчального закладу, коли ставляться нові вимоги до виконання діяльності, «пасивно-репродуктивний» спосіб вже не дає бажаного позитивного результату. Адже пасивність не стимулює творчу активність, а також не розкриває приховані можливості особливостей. У такому разі доцільно застосовувати «активно-творчий» спосіб, який є «результатом високого рівня розвитку активно-творчих суб'єктних тенденцій» [1]. У цьому відношенні контрольно-оцінні дії, що за певних умов переростають у самоконтроль, є важливим компонентом навчальної діяльності студентів, особливо першого курсу.

Людина наділена унікальною здібністю керувати своєю діяльністю, тобто здійснювати дії і контролювати їх. Розвиток самоконтролю, як

механізму саморегуляції та засобу розвитку самостійності, відіграє провідну роль у процесі навчання, в тому числі і вивченні іноземної мови. І можна впевнено стверджувати, що погане володіння іноземною мовою є значною мірою результатом несформованості механізму самоконтролю. Адже оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю – це процес, розгорнутий у часі, який припускає дозування при засвоєнні навчального матеріалу та опору на вивчене й засвоєне раніше. Самоконтроль виступає внутрішнім механізмом мовно-мисленнєвої діяльності, який регулює оволодіння зовнішньої мовленнєвої діяльності [3]. Роль самоконтролю, який замінює собою сукупність згорнутих і відпрацьованих самостійних навчальних дій, особливо зростає на першому курсі вищого навчального закладу, коли у студентів ще не сформувалися в необхідному обсязі навички самостійної роботи.

Таким чином, оптимальне використання власних внутрішніх резервів і реальних можливостей на шляху до досягнення мети, уміння організувати діяльність та контролювати їх є тими самими чинниками, які забезпечують вирішення освітніх завдань. Вирішення цих проблем у контексті навчання іноземній мові полягає у:

- підборі мовного матеріалу з урахуванням проблемності завдань, що сприяє пробудженню творчої уяви та мислення;
- переході до активних методів і форм навчання, які активують розвиток самостійності тих, хто навчається;
- організації процесу навчання як спільної діяльності його учасників;
- подоланні так званого «психологічного» бар'єру шляхом розвитку вмінь самостійності, впевненості в ситуації спілкування.

Ми вважаємо, що одним зі способів активізації студентів у процесі навчання іноземним мовам є застосування моделі значущих умов, тобто алгоритму виконання будь-якого навчального завдання. О.А. Осницький, Р.І. Сунатова [2] встановили, що тільки активна опора на моделювання та прийняті на його основі прогнози допомагають студентам утримувати мету

завдання та будувати ланку дій, які приводять до кінцевого результату. Дослідники стверджують, що ефективність вирішення навчальних завдань і закріплення пройденого матеріалу значно підвищується, якщо матеріал включати в контекст більш загального, більш широкого завдання, в яке включається те, що перевіряється як одна з умов. Такі завдання і вправи сприяють переміщенню затрачених зусиль на рівень саморегулювання.

Ось один із прикладів алгоритму, який ми застосовуємо в такому вигляді навчальної діяльності, як говоріння. Студент отримує завдання описати майбутні плани, які не пов'язані з навчанням (Describe your plans you have made for you future that is not related to your studies).

Алгоритм мисленневих дій

<p>What the plan is (Бажання): <i>Buying a new guitar</i> (купівля нової гітари)</p>	<p>Reasons (Причини):</p> <ul style="list-style-type: none"> - mine is ten years old (моїй гітарі 10 років) - it's my favorite pastime (найкращий спосіб відпочинку) - there's a model I really like (є модель, про яку я мрію)
<p>When you think you will do it (коли ти зробиш це): <i>Next year (наступного року)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - I'll have more time and money next year (буде більше вільного часу і грошей) - I need to concentrate on my studies now (зараз мені потрібно приділяти увагу навчанню) - I'll be 21 next year – a special birthday (мені виповниться 21, і це буде подарунок на день народження)
<p>How it could change your life (Як це змінить життя): More opportunities (Більше можливостей)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Join a band (грати з групою) - Play better on a new instrument (краще грати на інструменті) - Impress my girlfriend (вразити дівчину,

У процесі занять викладач формує навичку організації алгоритму. Система подібних вправ не тільки сприяє формуванню мотивації, а й спонукає суб'єкта самостійно приймати рішення, здійснювати послідовність узгоджених між собою виборів, будувати й керувати своєю діяльністю, починаючи з прийняття цілі й закінчуючи оцінкою досягнутих результатів. Тобто, студент здійснює процес саморегуляції своєї діяльності. Розвиток активної пізнавальної активності студента значною мірою зумовлюється особистісними характеристиками студентів (самостійністю, самоконтролем та рефлексією), які і потребують розвитку на заняттях з іноземної мови.

Література

1. Конопкин О.А. Психическая саморегуляция произвольной активности человека. Структурно-функциональный аспект / О.А. Конопкин // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 5-12.
2. Осницкий А.К. Саморегуляция деятельности школьника и формирование активности личности / А.К. Осницкий. – М. : Знание, 1986. – 80 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Сер. «Педагогика и психология; № 6»).
3. Савенко Е.Н. О сочетании контроля и самоконтроля в обучении иностранным языкам / Е.Н. Савченко // Вопросы научной организации преподавания иностранных языков в спец.вузе. – Горький : Изд-во ГГУ, 1990. – С. 120-122.
4. Яковлева В.А. Психолого-педагогічні умови формування пізнавальної самостійності учнів / В.А. Яковлева // Анотовані результати науково-дослідної роботи Ін-ту педагогіки за 2008 рік : зб. наук. праць. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 317-318.